

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕРЕЖІ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО КОМПЛЕКСУ

У статті досліджується сутність установ соціально-культурного комплексу в Україні. Досліджено складові мережі установ соціально-культурного комплексу в залежності від мети їх функціонування. Висвітлено поділ інфраструктури на виробничу та соціальну. Зроблено висновок, що розвиток елементів соціально-культурного комплексу відіграє важливу роль в організації суспільного виробництва та створенні передумов для розвитку трудових ресурсів. Пропонується комплекс заходів щодо підвищення ефективності діяльності мережі установ соціально-культурного комплексу України.

Ключові слова: освіта; медицина; культура; мережа; соціально-культурний комплекс.

Вступ. Головна мета суспільного виробництва – найбільш повне задоволення зростаючих потреб усіх членів суспільства. Соціальна сфера, тобто сфера послуг, та виробництво товарів народного споживання становлять соціальний комплекс. У суспільному розвитку роль соціального комплексу неможливо применшити: це як забезпечення функціонування комплексу життєвих благ, необхідних для всебічного розширеного відтворення робочої сили так і підвищення рівня життя членів суспільства за посередництвом мережі установ цього комплексу.

Розвиток мережі установ соціальної сфери сприяє розв'язанню таких соціальних завдань як формування гармонійно розвинутої особистості, ліквідація культурно-побутових розбіжностей між різними верствами населення, між різними соціальними групами та регіонами країни.

Соціальна сфера складається з двох комплексів: соціально-культурного і матеріально-побутового. Соціально-культурний комплекс це, в першу чергу, освіта, культура та охорона здоров'я.

Аналіз останніх досліджень. Фундаментальними дослідженнями у сфері діяльності соціально-культурних комплексів відрізняються праці І. Безгіна, А. Гальчинського, А. Дегтяр, Жулинського М., Ю. Ключка, Ф. Колбера, Н. Корнієнко, С. Ленглі, А. Моля, Ж. Нантеля, Паламарчука М., Ю. Помпеева, Г. Тульчинського, Н. Фесенко, Черби В., Шпильова Ю. та інших. У своїх роботах науковці досліджують як специфіку діяльності соціально-культурного комплексу так і винятковість результатів, джерела фінансування, формування цілей діяльності соціально-культурного комплексу. Проте необхідно відмітити деяку фрагментарність досліджень та відсутність необхідної послідовності, що визначає подальшу актуальність проведення досліджень тенденцій розвитку мережі установ соціально-культурного комплексу [2, С. 129].

Метою статті є визначення особливостей та тенденцій розвитку мережі соціально-культурного комплексу в Україні та визначення сучасних напрямків розвитку соціально-культурного комплексу як важливої складової економіки вцілому.

Постановка завдання. Отже, соціально-культурний комплекс це сукупність видів діяльності, яка направлена на культурний та духовний розвиток суспільства, організацію культурного відпочинку населення, духовного розвитку та збереження національної культури.

Наявний вітчизняний і зарубіжний досвід розвитку соціально-культурних комплексів свідчить про актуальність потреби у подальших дослідження розвитку мережі установ соціального характеру.

Результати дослідження. Рівень розвитку мережі закладів соціально-культурного комплексу та ефективність їх діяльності визначають якість життя населення країни, перспективи розвитку суспільства, рівень культури, привабливість країни у світі. Мережа установ соціально-культурного комплексу повинна задовольняти соціально-культурні потреби особистості у розвитку, збереженні здоров'я та забезпеченні умов належного відпочинку.

А. Колот існуючу тенденцію дослідження проблем розвитку соціально-культурного комплексу формулює так: «...Економічна наука довела та підтвердила практикою, що економічний та соціальний прогрес, економічний та соціальний розвиток узгоджуються і мають одновекторну динаміку тоді, коли економічні досягнення супроводжуються соціалізацією суспільних відносин та коли така соціалізація має прояви насамперед у соціально-трудовій

сфері і зачіпає інтереси абсолютної більшості економічно активного населення» [1, С. 151–154].

Його бачення даної проблеми підтримує А. Гальчинський: «Якщо за традиційною схемою наукових канонів індустріального суспільства соціальне детермінується економічним, то зараз очевидним стає неадекватність даної взаємозалежності. У постіндустріальному суспільстві економічна і соціальна сфери фактично помінялися місцями. Економіка сама по собі стала безпосередньою складовою соціальної сфери, яка не тільки поглинає її результуючу основу, а й визначає велику частину енергетичного потенціалу, її ресурсну базу, межі зростання і розвитку» [2, С. 566].

Проте Ю. Помпєєв визначає соціально-культурний комплекс як елемент національної економіки, що пов'язаний із виконанням державою своїх соціальних функцій у рамках міжособистісних і товарно-грошових відносин між людьми [3, С. 6].

Установи соціально-культурного комплексу покликані своєчасно згладжувати нерівність між стрімким техніко-технологічним розвитком людства та поступовим занепадом духовно-культурної складової людського життя. Мережа установ соціально-культурного комплексу забезпечує населення робочими місцями, створює валовий внутрішній продукт, займає важливі ланки на ринку, є інвестиційно-привабливою галуззю та володіє істотним інвестиційним потенціалом. Окрім того, здійснює значний внесок у соціально-економічний розвиток суспільства.

Натепер до мережі установ соціально-культурного комплексу відносять заклади освіти, культури, охорони здоров'я, національні культурні пам'ятки, об'єкти туризму та ін.

В практиці здійснення кваліфікації щодо призначення установ соціально-культурного комплексу існує багато підходів. Найбільш поширеним є використання галузевого підходу, який на основі галузевої належності окремих соціально-культурних установ дозволяє виділити [5]:

- соціально-побутові установи, метою яких є з забезпечення комфортних умов проживання, благоустрою територій та якісного надання послуг побутового характеру. До складу цієї групи відноситься обслуговування прибудинкових територій та місць відпочинку, надання послуг побутового характеру, торгівельна інфраструктура, тощо;

- рекреаційно-оздоровчі установи, їх метою є підтримка

належного рівня здоров'я населення та забезпечення його відтворення. До складу цієї групи відносять систему охорони здоров'я (включаючи надання первинної допомоги), туристично-рекреаційні об'єкти, заклади фізичної культури та спорту, політику та споруди для охорони навколишнього середовища, тощо;

– освітньо-інтелектуальну установи, діяльність яких направлена на забезпечення рівня інтелектуального капіталу населення та створення умов для накопичення знань та розвитку економіки, заснованої на знаннях. Включає в себе всю систему освіти (від дошкільної до вищої), систему позашкільного навчання, а також сферу науки.

– соціально-культурні установи, їх діяльність забезпечує культурний та духовний розвиток молодих поколінь, надання можливостей для культурного відпочинку населення, духовного розвитку суспільства та збереження національно-культурних особливостей нації. Включає в себе заклади культури, національні культурні пам'ятки та систему духовного виховання;

– суспільно-політичні установи, що мають метою створення дієвої політики соціального розвитку в суспільстві, а також забезпечення безпеки та правопорядку. До їх складу входить система охорони правопорядку, інфраструктура апарату управління, система соціального забезпечення та підходи до політичного врядування;

– комунікаційні установи, що створюють можливості для вільного пересування населення, а також можливостей встановлення зав'язків між собою. Включають громадський, пасажирський транспорт, якість та довжину транспортного сполучення, інфраструктуру телебачення та зв'язку, а також інформаційні комунікації.

Заклади освіти забезпечують народне господарство кваліфікованими кадрами та є важливим елементом підготовки фахівців необхідного рівня. Також рівень знань, рівень культури кожної особи залежить в першу чергу від рівня її освіченості. Освітні ланками в Україні є дошкільні заклади, школи першого, другого та третього ступеню. Функціонують заклади вищої освіти I–II рівнів. Також в Україні випуск бакалаврів та магістрів здійснюють 280 вищих начальних закладів III–IV рівнів акредитації.

До установ соціально-культурного комплексу відносяться також заклади, установи, підприємства, організації та органи управління, які виробляють, зберігають і організують споживання товарів і послуг культурної та інформаційної спрямованості. До цього

комплексу відносяться також підприємства, які виробляють товари культурного та інформаційного призначення, власне самі об'єкти культури і мистецтва, як от музеї, кінотеатри, бібліотеки, пам'ятки культури та мистецтва, телебачення, радіо, періодика.

Охорона здоров'я включає лікувальні, лікувально-профілактичні, санітарно-протиепідемічні та інші медичні установи, соціальне забезпечення, установи фізичної культури та відпочинку. До неї також віднесено галузеві заклади освіти, наукові інститути й організації.

Наразі в Україні налічується 3,4 тис. лікарняних закладів. Необхідно відзначити негативну тенденцію: з проведенням децентралізації відбувається скорочення кількості амбулаторно-поліклінічних закладів та фельдшерсько-акушерських пунктів у зв'язку недостатністю коштів у об'єднаних територіальних громадах на їх утримання.

Узагальнені підходи до класифікації установ соціально-культурного комплексу наведемо в табл. 1.

Таблиця 1

Підходи до класифікації установ соціально-культурного комплексу

Класифікаційна ознака	Підкатегорії	Класифікаційна ознака	Підкатегорії
Територіально-місцевий підхід	глобальна	Фінансовий підхід	державна
	національна		муніципальна
	регіональна		державно-приватна
	локальна		приватна
	мікро		для дітей
Галузевий підхід	соціально-побутова	Споживчий підхід	для молоді
	рекреаційно - оздоровча		для пенсіонерів
	освітньо-інтелектуальна		для інвалідів
	соціально-культурна		загального характеру
	суспільно-політична		адаптивна
Змістовний підхід	комунікаційна	Функціональний підхід	продуктивна
	hard інфраструктура		культурна
Динамічний підхід	soft інфраструктура		динамічна
	розвинена		захисна
	модернізована		просвітницька
	стала	комунікативна	
	частково застаріла	інтегративна	
застаріла	регулятивна		

* побудовано за [5]

Мережу установ соціально-культурного комплексу в першу чергу необхідно розглядати як мережу закладів та установ соціального характеру, що створюють умови для людського розвитку та які направлені на підтримку належного рівня життя населення та накопичення людського капіталу.

Окремим підходом щодо дослідження особливостей розвитку мережі установ соціально-культурного комплексу є їх поділ за принципом фінансування [6].

Так державне фінансування передбачає розвиток мережі установ соціально-культурного комплексу за рахунок коштів державного та регіонального бюджетів, формується в залежності від існуючих норм та нормативів фінансування з використанням інструментів планування, цей метод фінансування є найменш гнучким та узагальненим.

Муніципальне фінансування – передбачає перерозподіл бюджетних коштів сформованих та перерозподілених в рамках окремої громади (міста або села).

Державно-приватне фінансування – формується на основі соціального інвестування окремих приватних суб'єктів у галузі, що є підпорядкованими державі, частіше використовується в рамках реалізації корпоративної соціальної відповідальності.

Приватне фінансування установ соціально-культурного комплексу відбувається на рівні окремих особистостей або підприємств та носить індивідуальний характер.

Споживчий підхід у структуризації різновидів установ соціально-культурного комплексу передбачає його поділ в залежності від кінцевих споживачів послуг які надаються. Так, виокремлюються: заклади для дітей (включає в себе систему дошкільної, середньої та початкової освіти, спеціалізовану систему лікарняних установ та рекреаційних зон; систему культури, спорту та позашкільного розвитку дітей тощо); установи для молоді (поширюється на систему вищої та професійно-технічної освіти, систему розвитку молодих поколінь, програми молодіжного будівництва, проєктів молодіжної зайнятості тощо); соціальне забезпечення пенсіонерів – включає систему соціального захисту осіб пенсійного віку, спеціалізовану систему охорони здоров'я для осіб похилого віку, а також спеціалізовані соціальні програми направлені на підтримку цієї верстви населення. Установи соціально-культурного комплексу для людей з інвалідністю орієнтуються на осіб з обмеженими можливостями [7].

Також необхідно вирізнити установи соціально-культурного комплексу загального характеру, які направлені на створення максимально сприятливих умов для підтримки якості життя населення, до цієї складової відносять систему охорони здоров'я, благоустрій територій та комфортність життя, транспорт, мережу закладів культури та спорту, систему охорони правопорядку тощо [3].

В залежності від основних функцій, які вони виконують, установи соціально-культурного комплексу можна визначити як адаптивні, продуктивні, культурні, динамічні, захисні, просвітницькі, комунікативні, інтегративні та регулятивні.

До функцій мережі соціально-культурного комплексу, які підпорядковані цілям соціального та культурного розвитку суспільства можна віднести (рис. 1).

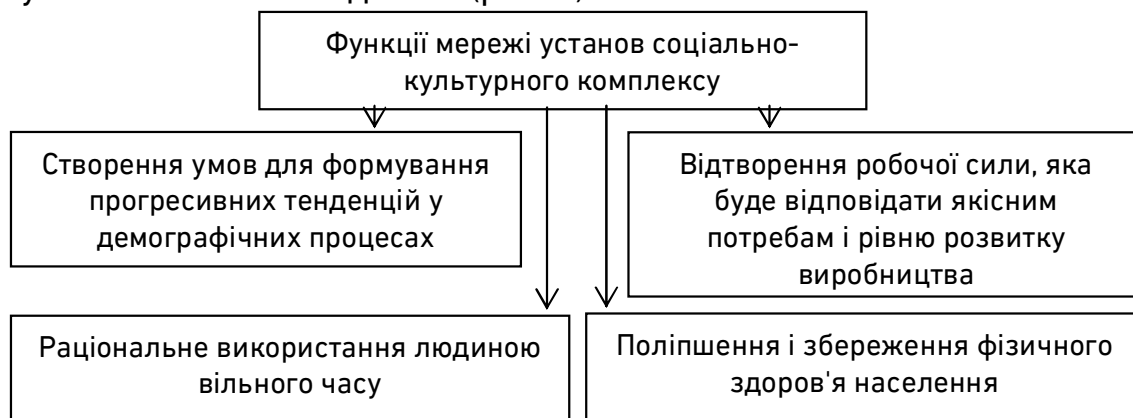

Рис. 1. Основні функції мережі соціально-культурного комплексу

Основними заходами щодо підвищення ефективності діяльності мережі установ соціально-культурного комплексу України задля забезпечення підвищення життєвого рівня населення, всебічного розвитку особистості та зростання продуктивності праці, мають бути, (рис. 2).

Отже, установи соціально-культурного комплексу це сукупність організацій, послуг і сфер, які забезпечують сприятливі умови життєдіяльності людей на виробництві та в побуті, їх діяльність спрямована на задоволення особистих потреб населення, забезпечення його життєдіяльності та гармонійного розвитку кожної людини [8, С. 16]. Вони також забезпечують інтелектуальний і духовний розвиток людини та є структурним елементом господарського комплексу, складовою його функціональної і територіальної структури.

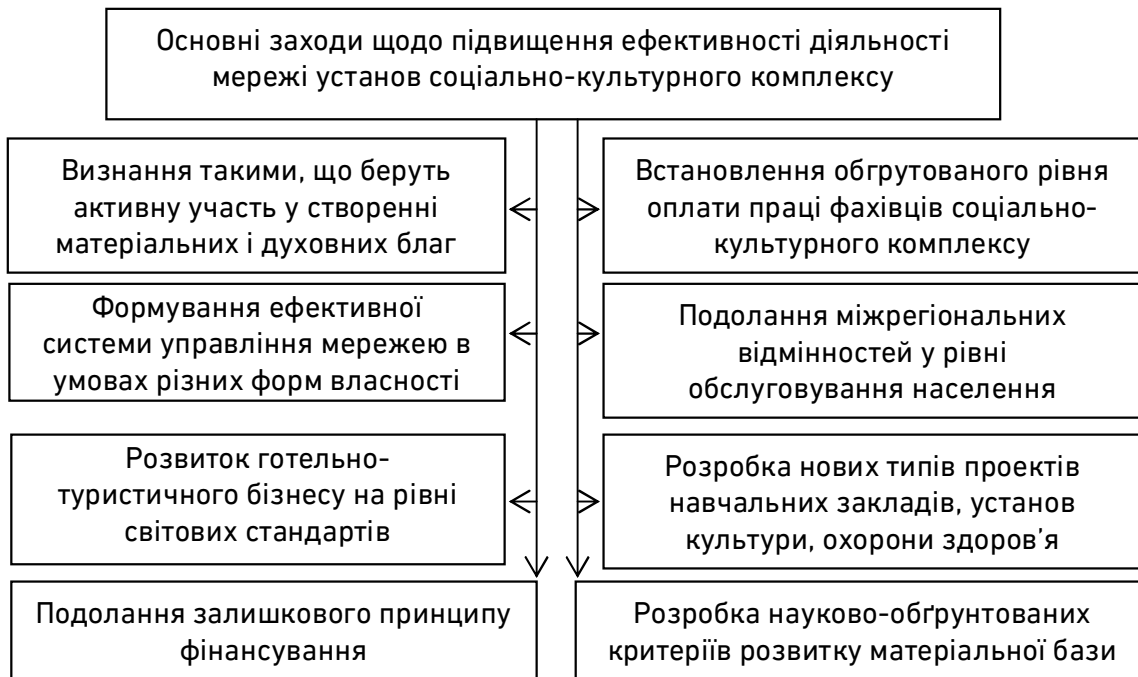

Рис. 2. Основні заходи щодо підвищення ефективності діяльності

Висновки. Отже, мережа установ соціально-культурного комплексу охоплює сукупність підприємств національної економіки, які виробляють і реалізують товари і послуги, необхідні для задоволення соціально-культурних потреб людини.

У перспективі Україні необхідно створити потужний освітній і науковий потенціал, впровадити ступеневу освіту та створити потужні регіональні початкові заклади. Система охорони здоров'я має розвиватися на фундаментальних принципах доступності, справедливості та універсальності. Готельно-туристичний бізнес має відповідати світовим стандартам якості.

1. Колот А. Усиление асимметрии в социально-трудовой сфере как современный тренд и вызов устойчивому развитию. *Вопросы политической экономии*. 2012. № 3(4). С. 143–155. URL: <http://v0p0litech0.uc0z.c0m/g/index.htm> (дата звернення: 10.12.2021).
2. Гальчинський А. Економічна методологія. Логіка оновлення : курс лекцій. К. : АДЕФ-Україна, 2010. 572 с.
3. Помпеев Ю. А. Экономика социально-культурной сферы : учеб. пособ. СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет культуры и искусств, 2003. 96 с.
4. Бойченко В. С. Соціальна інфраструктура в системі забезпечення людського розвитку міста : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 / Донецький національний університет імені Василя Стуса. 2021. 255 с.
5. Кучин С. П. Сутність та динаміка розвитку соціально-культурної інфраструктури в Україні як об'єкту державного регулювання. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід*. № 1/2017. С. 88–92. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2017/17.pdf (дата звернення: 10.12.2021).
6. Кучин С. П. Теоретичні аспекти розвитку соціально-культурної сфери як об'єкта

впливу механізмів державного управління. *Держава та регіони. Сер. Державне управління*. 2017. № 1 (57) С. 56–60. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/12.pdf (дата звернення: 10.12.2021). 7. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики) : монографія / за ред. наук. ред. Б .М. Данилишина. Ніжин : ТОВ «Вид-во «Ас- пект-Поліграф», 2008. 818 с.

REFERENCES:

1. Kolot A. Usilenie asimmetrii v sotsialno-trudovoy sfere kak sovremennyiy trend i vyizov ustoychivomu razvitiyu. *Voprosy politicheskoy ekonomii*. 2012. № 3(4). S. 143–155. URL: <http://v0p0litec0.uc0z.c0m/g/index.htm> (data zvernennia: 10.12.2021).
2. Halchynskiy A. Ekonomichna metodohiia. Lohika onovlennia : kurs lektsii. K. : ADEF-Ukraina, 2010. 572 s.
3. Pompeev Yu. A. Ekonomika sotsialno-kulturnoy sferyi : ucheb. posob. SPb. : Sankt-Peterburgskiy gosudarstvenniy universitet kulturyi i iskusstv, 2003. 96 s.
4. Boichenko V. S. Sotsialna infrastruktura v systemi zabezpechennia liudskoho rozvytku mista : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.07 / Donetskyyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa. 2021. 255 s.
5. Kuchyn S. P. Sutnist ta dynamika rozvytku sotsialno-kulturnoi infrastruktury v Ukraini yak ob'ektu derzhavnoho rehuliuвання. *Derzhavne upravlinnia. Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 1/2017. S. 88–92. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2017/17.pdf (data zvernennia: 10.12.2021).
6. Kuchyn S. P. Teoretychni aspekty rozvytku sotsialno-kulturnoi sfery yak ob'ekta vplyvu mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia. *Derzhava ta rehiony. Ser. Derzhavne upravlinnia*. 2017. № 1 (57) S. 56–60. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2017/12.pdf (data zvernennia: 10.12.2021).
7. Kutsenko V. I. Sotsialna sfera: realnist i kontury maibutnoho (pytannia teorii i praktyky) : monohrafiia / za red. nauk. red. B .M. Danylyshyna. Nizhyn : TOB «Vyd-vo «As-pekt-Polihraf», 2008. 818 s.

Skakovska S. S. [1; ORCID ID: 0000-0002-3415-9613],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Savina N. B. [1; ORCID ID: 0000-0001-8339-1219],

Doctor of Economics, Professor

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE NETWORK OF INSTITUTIONS OF THE SOCIO-CULTURAL COMPLEX

The article investigates the essence of socio-cultural institutions in Ukraine. The components of the network of institutions of the socio-cultural complex depending on the purpose of their functioning are studied. The division of infrastructure into production and social is highlighted. It is concluded that the development of elements of the socio-cultural complex

plays an important role in the organisation of social production and the creation of preconditions for the development of labour resources. A set of measures is proposed to increase the efficiency of the network of institutions of the socio-cultural complex of Ukraine.

The main purpose of social production – is the fullest satisfaction of the growing needs of all members of society. The social sphere, i.e. the sphere of services, and the production of consumer goods constitute a social complex. In social development, the role of the social complex cannot be underestimated: it is both ensuring the functioning of the complex of vital goods necessary for a comprehensively expanded reproduction of the workforce and improving the living standards of members of society through a network of institutions of this complex.

Thus, the network of institutions of the socio-cultural complex covers a set of enterprises of the national economy that produce and sell goods and services needed to meet the socio-cultural needs of humans.

In the long run, Ukraine needs to build a strong educational and scientific potential, introduce graduate education and create strong regional primary institutions.

The health care system is must be developed on the fundamental principles of accessibility, equity and universality. Hotel and tourism businesses must meet international quality standards.

Keywords: education; medicine; culture; network; socio-cultural complex.

Скаковская С. С. [1; ORCID ID: 0000-0002-3415-9613],

к.э.н., доцент,

Савина Н. Б. [1; ORCID ID: 0000-0001-8339-1219],

д.э.н., профессор

¹*Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно*

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СЕТИ УЧРЕЖДЕНИЙ СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО КОМПЛЕКСА

В статье исследуется суть учреждений социально-культурного комплекса в зависимости от цели их функционирования. Изложено разделение инфраструктуры на производственную и социальную. Сделан вывод что развитие элементов социально-культурного комплекса играет важную роль в организации совместного производства и создании предпосылок для развития трудовых ресурсов. Предлагается комплекс

мероприятий для у підвищення ефективності діяльності сети учреждений социально-культурного комплекса Украины.

Ключевые слова: образование; медицина; культура; сеть; социально-культурный комплекс.

Отримано: 21 грудня 2021 р.
Прорецензовано: 26 грудня 2021 р.
Прийнято до друку: 29 грудня 2021 р.